

HOMENATGE A MANUEL MARULANDA

James Petras

27/05/2008

www.rebellion.org

De la traducció al castellà de Manuel Talens

Pedro Antonio Marín Marín, més conegut com Manuel Marulanda Vélez i "Tirofijo", era el màxim líder de les Forces Armades Revolucionàries de Colòmbia (FARC). Fou, sens dubte, el camperol revolucionari més gran de la història del continent americà. Durant seixanta anys organitzà moviments camperols i comunitats rurals i, quan totes les vies democràtiques legals se li tancaren de forma brutal, creà l'exèrcit guerriller més poderós d'Amèrica Llatina i les milícies clandestines que el sustentaven. A la seva època de màxim apogeu, entre 1999 i 2005, les FARC comptaven amb quasi 20.000 combatents, varis centenars de milers de camperols activistes i centenars d'unitats de milícies comunals i urbanes. Inclús avui, tot i el desplaçament forçós de tres milions de camperols com a resultat de les polítiques de terra cremada i les massacres del govern, les FARC tenen entre 10.000 i 15.000 guerrillers en els seus nombrosos fronts distribuïts per tot el país.

El que fa tant importants les fites de Marulanda són les seves habilitats organitzatives, la seva agudesesa estratègica i les seves posicions intransigents programàtiques, basades en el recolzament a les exigències populars. Més que qualsevol altre líder guerriller, Marulanda, tenia una compenetració sense igual amb els pobres de les zones camperoles, els sense terra, els cultivadors indigents i els refugiats rurals durant tres generacions.

Després de començar al 1964 amb dues dotzenes de camperols que havien fugit de pobles devastats per una ofensiva militar dirigida per Estats Units, Marulanda va construir metòdicament un exèrcit guerriller revolucionari sense contribucions econòmiques o materials estrangeres. Més que cap altre líder guerriller, Marulanda fou un gran mestre polític rural. Les extraordinàries dots organitzatives de Marulanda s'anaren refinant a través de la seva íntima vinculació amb el camperolat. Com que havia crescut en una família de camperols pobres, va viure entre ells cultivant i organitzant-los: parlava el seu mateix llenguatge, s'ocupava de les seves necessitats diàries més bàsiques i de les seves esperances de futur. De manera conceptual, però també a través de l'experiència quotidiana, Marulanda realitzà una sèrie d'operacions polítiques i militars estratègiques basades en el seu brillant coneixement del terreny geogràfic i humà. Des de 1964 fins la seva mort, Marulanda derrotà o eludí almenys set importants ofensives militars finançades amb més de set mil milions de dòlars d'ajuda militar nord-americana, que incloïa milers de "boines verdes", cossos especials, mercenaris, més de 250.000 militars colombians i 35.000 paramilitars integrats en esquadrons de la mort.

A diferència de Cuba o Nicaragua, Marulanda construï una base massiva organitzada i entrenà una direcció en gran part rural; declarà obertament el seu

programa socialista i mai va rebre recolzament polític o material dels denominats "capitalistes progressistes". A diferència dels corruptes i cobdiciosos gàngsters de Batista i Somoza, que saquejaven i es retiraven sota pressió, l'exèrcit de Colòmbia era un formidable aparell repressor, altament entrenat i disciplinat, reforçat a més per homicides esquadrans de la mort. A diferència de molts altres famosos guerrillers "d'arxiu", Marulanda fou un autèntic desconegut entre els elegants editors esquerranosos de Londres, els nostàlgics seixanta-vuitistes parisencs i els socialistes erudits de Nova York. Marulanda passà el seu temps exclusivament a la "Colòmbia profunda"; preferia conversar i ensenyar als camperols i assabentar-se de les seves queixes a concedir entrevistes a periodistes occidentals àvids d'aventura. Enlloc d'escriure manifestos grandiloqüents i adoptar postures fotogèniques preferia la pedagogia popular dels desheretats, estable i poc romàntica però summament eficaç. Marulanda viatjà des de valls pràcticament inaccessibles a serralades, des de selves a planes, sempre organitzant, lluitant... reclutant i entrenant a nous líders. Evità presentar-se als "fòrums de debat del món" o seguir la ruta dels turistes esquerranosos internacionals. Mai visità una capital estrangera i expliquen que mai posà els peus a Bogotà, la capital de la nació. Però tenia un ampli i profund coneixement de les exigències dels afrocolombians costaners; dels indiocolombians de les muntanyes i la selva; de les ànsies de terra de milions de camperols desplaçats; dels noms i direccions dels terratinents maltractadors que brutalitzaven i violaven als camperols i als seus familiars.

Durant els dècades dels seixanta, els setanta i els vuitanta, nombrosos moviments guerrillers s'aixecaren en armes, lluitaren amb major o menor capacitat i, després, desaparegueren assassinats, derrotats (alguns inclús es convertiren en col·laboradors) o s'integraren en els partiments i repartiments electorals. Poc nombrosos, lluitaven en nom d'inexistents "exèrcits populars"; la majoria eren intel·lectuals, més familiaritzats amb els discursos europeus que amb la microhistòria, la cultura popular i les llegendes dels pobles als que tractaven d'organitzar. Foren aïllats, rodejats i arrasats; potser deixaren una herència ben publicitada de sacrifici exemplar, però no canviaren res sobre el terreny.

Pel contrari, Marulanda encaixà els millors cops dels presidents contrainsurgents de Washington i Bogotà i els va tornar al cent per cent. Per cada poble arrasat, Marulanda reclutà a dotzenes de camperols lluitadors, enfurismats i deseparats, i els entrenà amb suma paciència perquè fossin quadres i comandants. Més que qualsevol exèrcit guerriller, les FARC arribaren a ser un exèrcit de tot el poble: un terç dels comandants eren dones, més del setanta per cent eren camperols, si bé se'ls associaren intel·lectuals i professionals, que foren entrenats per quadres del moviment. Marulanda fou un home venerat pel seu estil de vida excepcionalment senzill: compartí la pluja torrencial sota coberts de plàstic. Milions de camperols el respectaven profundament, però mai practicà el culte a la personalitat: era massa irreverent i modest, preferia delegar les tasques importants a una direcció col·lectiva, amb molta autonomia regional i flexibilitat tàctica. Acceptà un ampli ventall d'opinions sobre tàctiques, inclús si discrepava profundament d'elles. A principis dels vuitanta, molts quadres i líders decidiren provar la via electoral,

firmaren un “acord de pau” amb el president colombià, crearen un partit -la Unió Patriòtica- i feren elegir a nombrosos alcaldes i diputats. Inclús obtingueren quantiosos vots a les eleccions presidencials. Marulanda no s'oposà públicament a l'acord, però no abandonà les armes ni “baixà des de les muntanyes a la ciutat”. Molt més lúcid que els professionals i els sindicalistes que es postulaven a les eleccions, Marulanda comprenia el caràcter extremadament autoritari i brutal de la oligarquia i els seus polítics. Sabia que els governants de Colòmbia no acceptarien mai una reforma agrària justa sols perquè uns “pocs camperols analfabets els derrotessin a les urnes”. Al 1987, més de 5.000 membres de la Unió Patriòtica havien estat assassinats pels esquadrons de la mort de la oligarquia, entre ells tres candidats a la presidència, una dotzena de congressistes i dones i alcaldes i regidors. Els supervivents fugiren a la selva i es reincorporaren a la lluita armada o marxaren a l'exili.

Marulanda era un mestre a l'hora de trencar els setges i evitar les campanyes d'aniquilació, sobretot les que dissenyaren els millors i més brillants estratèges del centre de contrainsurgència dels Cossos Especials de l'US Fort Bragg i de l'Escola de les Amèriques. A finals dels noranta, les FARC havien ampliat el seu control a més de la meitat del país i bloquejaven autopistes i atacaven bases militars situades a sols 65 quilòmetres de la capital. Molt debilitat, l'aleshores president Pastrana acabà per acceptar negociacions sèries de pau, en les que les FARC exigiren una zona desmilitaritzada i un programa que incloïa canvis estructurals bàsics en l'Estat, l'economia i la societat.

A diferència de les guerrilles centreamericanes, que canviaren les armes per càrrecs electorals, abans de depositar les seves armes Marulanda insistí en la redistribució de la terra, en el desmantellament dels esquadrons de la mort i en la destitució dels generals colombians implicats en les massacres, en una economia mixta basada en bona mesura en la nacionalització dels sectors econòmics estratègics i en el finançament a gran escala dels camperols pel desenvolupament de collites alternatives a la coca.

A Washington, el president Clinton assistia històric a aquell espectacle i s'oposà a les negociacions de pau, en especial al programa de reformes, així com als debats públics oberts i als fòrums de debat organitzats per les FARC a la zona desmilitaritzada, als que hi assistia nombrosa la societat civil colombiana. L'acceptació per part de Marulanda del debat democràtic, la desmilitarització i els canvis estructurals desemmascara la mentida dels socialdemòcrates occidentals i llatinoamericans i dels universitaris de centreesquerra, que l'acusaren de “militarista”. Washington tractà de repetir el procés de pau centreamericà enredant als caps de les FARC amb la promesa de càrrecs electorals i privilegis a canvi de que venguessin als camperols i als colombians pobres. Al mateix temps Clinton, amb el suport dels dos partits del Congrés, va fer aprovar un projecte de llei d'apropiació de dos mil milions de dòlars per a finançar el major i més sagnant programa de contrainsurgència des de la guerra d'Indoxina, denominat “Plan Colòmbia”. El president Pastrana va donar per acabat de forma abrupta el procés de pau i envià soldats a la zona desmilitaritzada perquè capturessin a la cúpula de les FARC, però quan aquests arribaren, Marulanda i els seus companys ja se n'havien anat.

Des del 2002 fins ara, les FARC han alternat els atacs ofensius i les retirades defensives, en especial des de finals de 2006. Amb un finançament sense precedents i un recolzament tecnològic ultramodern d'Estats Units, el nou president Álvaro Uribe -soci de narcotraficants i organitzador d'esquadrons de la mort- adoptà una política de terra cremada per acarnissar-se amb el camp colombià. Entre la seva elecció al 2002 i la seva reelecció al 2006, més de 15.000 camperols, sindicalistes, treballadors de drets humans, periodistes i altres crítics foren assassinats. Regions senceres del camp foren buidades: de la mateixa manera que en l'Operació Phoenix nord-americana a Vietnam, es contaminà la terra de cultiu amb herbicides tòxics. Més de 250.000 soldats i els seus companys paramilitars dels esquadrons de la mort malmeteren àmplies zones del camp colombià controlades per les FARC. Helicòpters proporcionats per Washington bombardejaren la selva en missions de recerca i destrucció (que no tenien res a veure amb la producció de coca o amb l'enviament de cocaïna a Estats Units). Al destruir tota la oposició popular i les organitzacions camperoles i al desplaçar a milions de colombians, Uribe aconseguí empènyer a les FARC cap a regions més remotes. Igual que havia fet en el passat, Marulanda assumí una estratègia de retirada tàctica defensiva, abandonant territori per protegir la capacitat de lluita dels guerrillers en el futur.

A diferència d'altres moviments guerrillers, les FARC no reberen cap recolzament material de l'exterior: Fidel Castro repudià públicament la lluita armada i buscà llaços diplomàtics i comercials amb governs de centreesquerra i inclús millors relacions amb el brutal Uribe. Després de 2001, la Casa Blanca de Bush etiquetà a les FARC "d'organització terrorista", pressionant a Equador i Venezuela perquè restringissin els moviments fronterers de les FARC en busca d'avituallament. El "centredreta" de Colòmbia es dividí entre els que prestaven un "recolzament crític" a la guerra total d'Uribe contra les FARC i els que protestaven infructuosament contra la repressió.

És difícil imaginar que un moviment guerriller pugui sobreviure front a un finançament tant massiu de la contrainsurgència, un quart de milió de soldats armats per l'imperi, milions de desplaçats de les seves terres i un president psicòpata vinculat directament amb una cadena de 35.000 membres d'esquadrons de la mort. Tot i així, serè i resolt, Marulanda dirigí la retirada tàctica; la idea de negociar una capitulació mai se li passà per la ment, ni a ell ni a la cúpula de les FARC.

Les FARC no tenen frontera contigua amb un país que el recolzi, com Vietnam la tenia amb Xina; tampoc gaudeix, com Vietnam, del subministre d'armes de la URSS ni del recolzament massiu internacional dels grups occidentals de solidaritat, com els sandinistes. Vivim en una època en la que recolzar als moviments camperols d'alliberament nacional no està "de moda"; en la que reconèixer que el geni de líders camperols revolucionaris que construeixen i mantenen l'autèntica massa dels exèrcits populars és tabú en els pretensiosos, loquaços i impotents Fòrums Socials Mundials, el "món" dels quals exclou regularment als camperols militants i pels que "social" significa el constant intercanvi de missatges electrònics entre fundacions finançades per ONG.

És en aquest ambient tant poc prometedor front a les pírriques victòries dels presidents d'Estats Units i Colòmbia on podem apreciar el geni polític i la integritat personal de Manuel Marulanda, el més gran camperol revolucionari d'Amèrica Llatina. La seva mort no generarà fitxers o samarretes per estudiants universitaris de classe mitja, però viurà eternament als cors i a les ments de milions de camperols de Colòmbia. Se'l recordarà sempre com "Tirofijo", un ésser de llegenda al que mataren una dotzena de vegades i que tot i així, tornà als pobles per compartir amb els camperols les seves vides senzilles. Tirofijo fou l'únic líder que era realment "un d'ells", que durant mig segle s'enfrontà a l'aparell militar i mercenari ianqui i mai fou capturat o derrotat.

Els desafià a tots en les seves mansions, els seus palaus presidencials, les seves bases militars, les seves càmeres de tortura i les seves burgeses sales de redacció. Morí de mort natural, després seixanta anys de lluita, als braços dels seus volguts companys camperols.

Tirofijo, present!